

Thor Bæch Pedersen, museumsinspektør

H.P. Springborgs Trævarefabrik – et af tyskernes ofre under besættelsen

Den 16. april 1945 – i besættel-
sestidens ellefte time – fandt et
af modstandsbevægelsens mest
dramatiske angreb på det berygte-
de tyske sikkerhedspoliti Gestapo
sted. Det skete, da Gestapo var i
gang med en razzia på H.P. Spring-
borgs Trævarefabrik på Vesterbro
25 i det centrale Aalborg.

En bil med seks maskinpistolbe-
væbnede modstandsfolk ræsede
gennem byen i sydgående retning.
Da bilen passerede fabrikken og
de tilstedeværende gestapofolk,
åbnede modstandsfolkene ild, og
en voldsom ildkamp udspillede sig
på åben gade, hvor både gestapo-
folk og civile måtte springe for livet.

*H.P. Springborgs Trævarefabrik. Her fotograferet i 1940'erne, hvor en vogn med kul er væltet
foran fabrikken.*

Foto: Aalborg Stadsarkiv

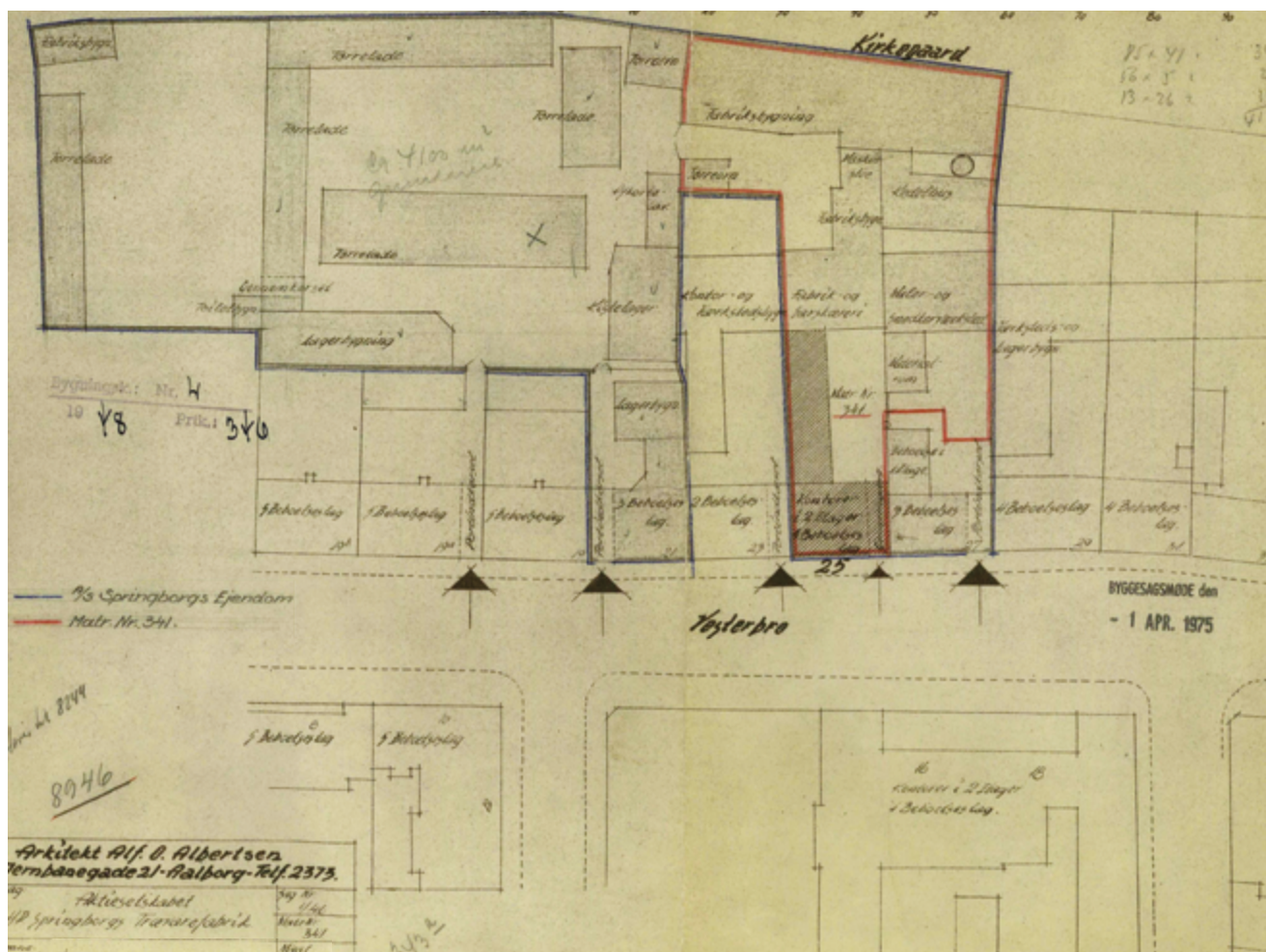
Våbendepoter i fare

Optrinnet var kulminationen på flere dages hændelser. To modstandsfolk med kendskab til flere illegale våbendepoter i Aalborg var blevet arresteret nogle dage tidligere. Derfor fik man travlt med at flytte de mange våben, så de ikke skulle falde i tyskernes hænder, hvis de to modstandsfolk under tortur skulle komme til at røbe deres placeringer.

Under arbejdet med at flytte våbnene 16. april 1945 blev de to modstandsfolk Robert Mortensen og Curt

Christian Axel Holten-Andersen standset af tyskerne med vognen fuld af våben. Mortensen blev straks anholdt, mens Holten-Andersen forsøgte at flygte. Han blev ramt af flere skud, før han kort efter også blev anholdt.

De to modstandsfolk kom straks i skærpet forhør, hvilket indebar tortur. I løbet af kort tid fik lederen af modstandsgruppen Kongens Kompagni, Carl Hare, besked om, at et af de depoter, som de havde kendt til, var blevet afsløret. Det drejede sig om et depot på H.P. Springborgs Trævarefabrik.

Grundplan over H.P. Springborgs Trævarefabrik, beliggende Vesterbro 25 i Aalborg, 1946.

Kilde: Weblager.dk

Modstandsbevægelsens hævnaktion

Carl Hare var klar over, at Mortensen havde været udsat for bestialske tortur, så i en blanding af hævntørst og frustration over, at et stort våbendepot var gået tabt, kaldte Hare yderligere fem modstandsfolk sammen. Gestapo skulle have en lærestreg.

Om aftenen 16. april stod de klar ved den daværende rutebilstation nær statuen af Gåsepigen, der lå nogle få hundrede meter nord for H.P. Springborgs Trævarefabrik. Her ville de overraske gestapofolkene, når de senere returnerede til deres hovedkvarter på Boulevarden.

Da Gestapos razzia trak ud, var de imidlertid nødt til at ændre planer, og de fik fat i politimesterens bil, som modstandsbevægelsen havde sikret sig, da politiet blev interneret i september 1944.

Bevæbnet med maskinpistoler kørte de seks modstandsfolk omkring kl. 21.30 med nedrullede ruder ned ad Vesterbro, og da de passerede trævarefabrikken, gav Hare ordre til at lade kuglerne regne ned over Gestapos køretøjer såvel som de tilstedeværende gestapofolk.

I løbet af et øjeblik blev ilden imidlertid besvaret, og snart var modstandsfolkene bil skydeskive, hvor kuglerne fløj omkring dem, og bilen blev gennemhullet. Flugten fortsatte ud ad Hobrovej, og da de drejede ned ad Ny Kærvej, røg det ene hjul af, hvorfor modstandsfolkene måtte fortsætte til fods, indtil de nåede i sikkerhed. Tre af de seks modstandsfolk blev såret under aktionen. Den værst tilskadede var blevet skudt i venstre arm. Han fandt efterfølgende projektilet i sin tegnebog.

Modstandsfolkene skader var dog begrænsede i forhold til det, der var overgået gestapofolkene og ikke mindst deres danske håndlangere. De to danske Gestapochauffører Arne Nielsen og Poul Johan Nielsen var blevet dræbt, mens den tredje chauffør Emanuel Jensen blev såret i skulderen og måtte tilbringe fire dage på lazarettet.

Aktionen resulterede desværre også i civile ofre.

Da Gestapo besvarede ilden, rettede de ikke kun deres maskinpistoler mod bilen, hvorfra der blev skudt, men også mod de omkringliggende vinduer, hvor de fejlagtigt troede, at der også blev skudt fra. Det resulterede i, at den 69-årige Anton Chr. Petersen, der boede på Vesterbro 27, blev dræbt. Også Den 33-årige husassistent Karen Andersen blev ramt i hovedet, da hun opholdt på 3. sal i ejendommen Enighedslund på Vesterbro. Trods hovedskuddet, slap Andersen med livet i behold.

Anholdelser og flugt

Samme aften var H.P. Springborgs direktør Tage Buch kommet hjem til sin bopæl ved fabrikken efter et teaterbesøg. Han bemærkede, at porten til fabrikken stod åben, og at låsen var skudt i stykker. Da han gik ind, blev han standset af gestapofolk og pålagt at vise dem rundt på fabrikken. Da skyderiet pludselig brød løs udenfor, flygtede han op i lejligheden, hvor han sent om aftenen faldt i søvn uden at høre fra Gestapo.

Modstandsmanden Carl Hare (t.h.), fotograferet efter befrielsen. Carl Hare blev født i 1920 og døde i 1982.

Foto: Jytte og Inger Hare

Bilen, som modstandsfolkene benyttede ved aktionen, blev gennemhullet, da Gestapofolkene besvarede ilden.

Foto: Jytte og Inger Hare

Kl. 5 den følgende morgen blev han vækket, da Gestapo bankede på døren, og han blev anholdt. Turen gik til Gestapos hovedkvarter på Boulevarden. Han blev imidlertid løsladt kort tid efter, da det lykkedes ham at overbevise Gestapo om, at han intet kendte til våbenlageret.

Ud over direktør Buch blev også familien Hjorth anholdt om morgenen den 17. april. De boede på Vesterbro 27 i lejligheden over den dræbte Anton Chr. Petersen. Familien bestod af Søren Laurits Hjorth og hans to børn, Frode og Gerda Hjorth. Gestapo mistænkte, at de var blevet beskyttet fra familien Hjorths lejlighed, hvorfor familien blev anholdt. De sad fængslet i en uge, inden det stod klart, at de heller ikke havde noget med hverken våbenlageret eller skyderiet at gøre.

Den 17. april kunne arbejdet på fabrikken fortsætte, men det viste sig, at fabrikkens kontorchef Randolph Schön ikke var mødt på arbejde den pågældende dag. Han var gået under jorden, da han havde været stærkt involveret i placeringen af våbenlageret på fabrikken.

Fabrikken beslaglægges

Trods de dramatiske begivenheder fortsatte arbejdet på fabrikken, men kun kortvarigt, for om eftermiddagen 18. april ankom en gruppe gestapofolk anført af sønderjyden Christian Jessen Mikkelsen.

Grosserer Alfred Aage Egholm Springborg, 1892-1955. A. Springborg var bestyrelsesformand for H.P. Springborg fra 1936-1955.
Foto: Lokalthistorisk Arkiv Aars

Medarbejderne ved H.P. Springborgs Trævarefabrik fotograferet i 1939. Direktør Tage Buch sidder på forreste række, nr. 9 fra venstre.
Foto: F. Karner, Aalborg Stadsarkiv

Han meddelte direktør Buch, at fabrikken efter ordre fra København egentlig skulle sprænges i luften. Det var sædvane, når man fandt våbenlagre. Men i stedet havde man besluttet at beslaglægge fabrikken inkl. det store trævarelager samt en lejlighed over kontoret, hvor enken efter fabrikkens tidligere direktør boede.

Beslaglæggelsen var med øjeblikkelig virkning, og på trods af Buchs store protester kunne Jessen Mikkelsen ikke forelægge noget beslaglæggelsesdekret. Personalet blev sendt hjem og blev med ét arbejdsløse.

Med kontorchefens fravær blev det direktør Buch og bestyrelsesformand Springborgs opgave at redde det 77 år gamle firma. De følgende dage var de vidne til, at store værdier blev fragtet bort. Alt fra barneliggister til værktøj og generatorbrænde blev i store mængder plyndret af værnemagten.

Det fik Buch og Springborg til at kontakte den tyske konsul Gustav Brandtner i håb om at få udleveret et beslaglæggelsesdekret og at få frigivet den beslaglagte lejlighed. Enken havde opholdt sig i København for at modtage lægehjælp, men man ventede hendes hjemkomst i løbet af få dage. Ligeledes henvendte virksomhedens repræsentanter sig til stiftamtmand Berner, men han var, ligesom den tyske konsul, magtesløs over for Gestapo. Berner henviste imidlertid til Udenrigsministeriets afdeling i Silkeborg, det såkaldte Silkeborgkontor, hvor man 21. april fremsendte denne skrivelse:

"Hos Aktieselskabet H.P. Springborgs Trævarefabrik Aalborg er fundet Vaabenlager, som uden Ledelsens Vidende er anbragt paa Fabrikkens Grund. Det tyske Sikkerhedspoliti har i den Anledning beslaglagt Fabrikens Varelager, indsat Vagtmandskab, beslaglagt en Lejlighed i Ejendommen til dette og er begyndt at fjerne Varelageret. Der foreligger intet Beslaglæggelsesdekret. Instruktioner udbedes snarest til A.E. Springborg, Hasseris, Bestyrelsens Formand. H.P. Springborgs Trævarefabrik."

"... moralsk grundlag for at sprænge hele virksomheden i luften"

Den stedlige gestapochef Fritz Bolle havde i de seneste måneder skruet op for Gestapos brutalitet i byen. Derfor var to repræsentanter fra Udenrigsministeriets silkeborgkontor sendt til Aalborg 25. april, hvor de skulle forsøge at forhandle med Bolle.

Inden Silkeborgkontorets folk mødtes med Bolle, fik Springborg, Buch samt bestyrelsesrepræsentant og bankdirektør i Aalborg Diskontobank Oluf Nielsen fore-

træde for dem for at fremlægge virksomhedens sag.

De kunne bl.a. berette, at ca. 300 tons tørv var kørt sydpå, og at de fjernede værdier beløb sig til mellem 150.000 og 200.000 kr. Ligeledes var det umuligt at varetage virksomhedens interesser, når alle bøger og papirer befandt sig i Gestapos varetægt.

Da Silkeborgfolkene fremlagde sagen vedrørende H.P. Springborg, gav Bolle ifølge referatet en veltalende skildring af det passerede og sagde:

Fritz Bolle var leder af det tyske sikkerhedspoliti, Gestapo fra oktober 1944 - maj 1945.

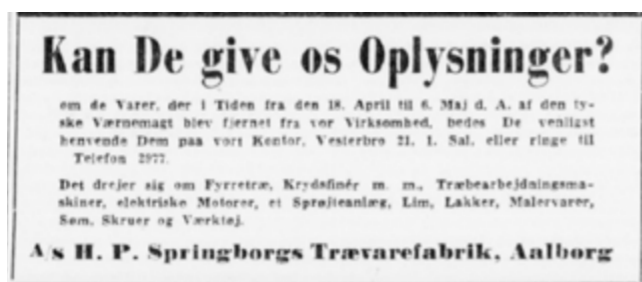
Foto: Nordjyske Museer

"At det tyske sikkerhedspoliti havde moralsk grundlag for at sprænge hele Virksomheden i Luften".

Men man ønskede ikke at ødelægge så store værdier, der kunne tjene værnemagten, ligesom fabrikken var beliggende i Aalborg midtby, lige over for bygningen Fremtiden, der var indrettet som lazaret for tyske soldater.

Aalborg Stiftstidende 1. maj 1945

Aalborg Stiftstidende 18. maj 1945

Bolle fremlagde sagen som en vidtforgrenet sammentværgelse, hvor der dels var blevet skudt fra naboejendomme, dels havde fabrikken været omlæsseplads for våben. Bolle oplyste desuden, at to Gestapomænd var blevet dræbt under skyderiet, og at en tredje var blevet hårdt såret.

Afslutningsvis indvilligede Bolle i at forhandle med repræsentanter fra firmaet om frigivelse af lejlighed såvel som regnskabsbøger. Allerede samme eftermiddag mødtes Buch og Springborg med Bolle til forhandlinger. Her argumenterede de for virksomhedens uskyld og de uoverskuelige konsekvenser, beslaglæggelsen havde for medarbejdere og virksomhed såvel som for virksomhedens aktionærer, der ville blive ruineret.

Bolle trak køligt på skuldrene og svarede, at de blot skulle være glade for, at virksomheden ikke var sprængt i luften. De blev dog enige om, at man nogle dage senere kunne få adgang til kontoret, og at nogle af møblerne i den beslaglagte lejlighed ligeledes kunne frigives.

30. april mødte Buch og Springborg på trævarefabrikken for at afhente virksomhedens bøger og kontorartikler. Det gav mulighed for at besøge fabrikken, som Buch og Springborg ikke havde haft adgang til siden 18. april.

Det var et rystende syn, som mødte dem. I en redegørelse skrives det, at de var klar over den store udplyndring, men at fabrikken "havde været udsat for en saadan Vandalisme, havde ingen tænkt muligt. Havde en Tyfon eller lignende faret gennem begge fabrikker, kunde det ikke have set værre ud, idet alt laa kastet mellem hinanden".

H.P. Springborgs Trævarefabriks endeligt

Befrielsen kom nogle få dage senere, og i de kaotiske uger der fulgte, forsøgte Buch og Springborg at finde H.P. Springborgs beslaglagte maskiner, materialer m.v. Det var en stor opgave, og i maj 1945 rejste de rundt i Jylland for at opspore virksomhedens værdier. I det tyske hovedkvarter på Silkeborg Bad fandt de bl.a. to elektromotorer, som tyskerne havde benyttet i kortafdelingen. Et andet sted på Silkeborg Bad fandt man endnu en rundsav og en motor. På Støvring Højskole, hvor tyskerne også havde haft indkvartering, fandt man et parti træ. Men store værdier var fortsat borte, hvorfor man efterlyste hjælp i avisen.

Besættelsen og særligt beslaglæggelsen og udplyndringen ramte H.P. Springborg hårdt, og det blev begyndelsen på enden.

I den korte nedlukningsperiode havde virksomheden mistet store ordrer, som var gået til andre virksomheder. H.P. Springborgs Trævarefabrik fik gang i hjulene igen, men i de følgende år overhalede nye produktionsmetoder virksomheden inden om, og man formåede tilsyneladende ikke at tilpasse sig udviklingen. Kombineret med dårlig ledelse blev det virksomhedens endeligt.

I 1952 blev den tidligere kontorchef og modstandsmand Randolph Schøn direktør i virksomheden, og i løbet af to år formåede han at præstere et driftsunderskud på mere end 1,2 millioner kroner, hvilket fik den 86-årige virksomhed til at lukke og slukke i 1954.

En virksomhed i vækst

H.P. Springborgs Trævarefabrik blev grundlagt i 1868 af Hans Peter Springborg. Han var i 1857 flyttet fra Hobro til Aalborg, hvor han startede virksomhed på Gammeltorv bl.a. med produktion af franske træsko. Da han havde rejst kapital, stiftede han 8. maj 1868 H.P. Springborgs Trævarefabrik i lokaler på Vesterbro. I 1868 var der fem ansatte i virksomheden, men den voksede støt i takt med Aalborgs store industriboom i de følgende årtier.

I 1899 blev H.P. Springborg til et aktieselskab for at fremtidssikre selskabet og gøre det lettere for de tre hjemmenværende sønner Peter (S.P.), Martin og Hans (H.P.) Springborg at føre virksomheden videre i fællesskab.

H.P. Springborg og de tre sønner udgjorde selv bestyrelsen i firmaet i de første år, men da H.P. Springborg døde i 1910, hentede man kræfter ind udefra. I 1916 udtrådte Hans og Peter Springborg af bestyrelsen for at varetage en delt direktørstilling. Hans Springborg døde i 1935 som den sidste af H.P. Springborgs sønner. I 1938 overtog Tage Buch direktørposten, som han kom til at bestride under besættelsen.

I 1936 blev en slægtning Alfred Aage Egholm Springborg (f. 1892) valgt som bestyrelsesformand. Han var grosserer i Aalborg og havde skabt sin formue ved at sælge alt fra galanterivarer til tobak.

H.P. Springborgs Trævarefabrik nød godt af den voksende industribys vokseværk, hvilket gav grobund for vækst i virksomheden. Særligt cigarkasser, som bl.a. blev leveret til Aalborgs store tobaksvirksomhed C.W. Obel, blev en succes. I 1939 producerede trævarefabrikken mere end 4,1 mio. cigaræsker. Det var imidlertid langt fra det eneste, der blev produceret på fabrikken. Alt fra piber til ligkister blev produceret i store mængder.

Under besættelsen måtte fabrikken tilpasse sig verdenssituationen, hvor særligt de importerede træsorter til cigaræsker blev en mangelvare. I stedet øgede man produktionen af tørvekurve og generatorbrænde.

Brevpapir fra H.P. Springborgs Trævarefabrik, 1942.
Kilde: Aalborg Stadsarkiv.